

Prawo autorskie ma ogromne znaczenie dla rozpowszechniania dóbr kultury i nauki, w tym zasobów archiwalnych. Jednocześnie trudno znaleźć prawo, które byłoby bardziej zawile, niejasne, wewnętrznie sprzeczne i działające wstecz. Prawo autorskie w większości krajów coraz bardziej rozchodzi się z rzeczywistością i powszechnym użyciem Internetu jako medium dostępu do dóbr kultury.

Problemy z prawem autorskim są wielorakie, to jest temat na większą rozprawę, tutaj tylko kilka przykładów dla ilustracji zakresu problemu. Biblioteki i archiwa mogą legalnie udostępniać każdemu zasoby - książki, dokumenty, czasopisma ... ale tylko na miejscu. Zdalne oglądanie tego samego dokumentu jest zabronione przez prawo (chyba, że dokument ma ponad 120 lub więcej lat). Prawo autorskie nie zabrania dostępu, tylko ten dostęp utrudnia, stanowi równoważnik piasku sypanego w tryby maszyny przepływu informacji

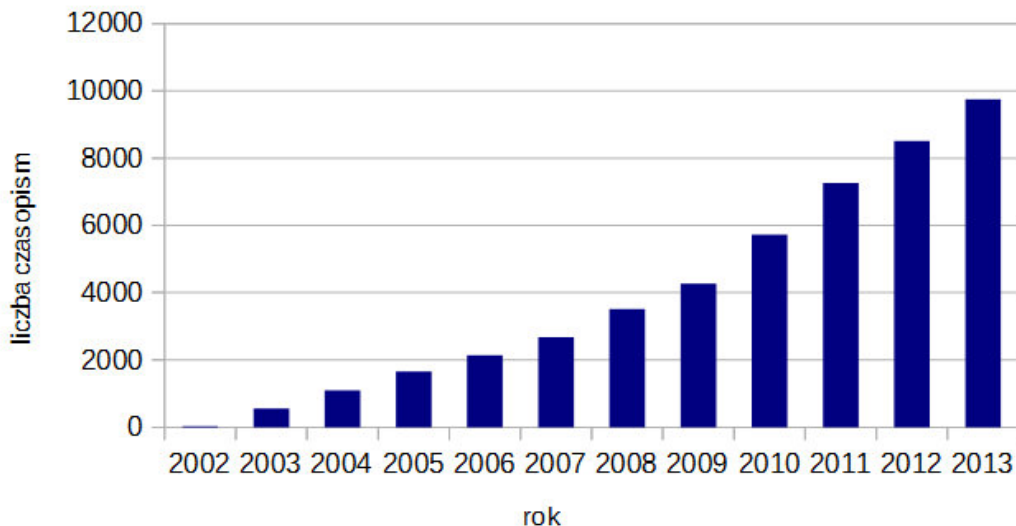
Podobnie jest z domowym użyciem mediów. Każdy (w USA) może sobie legalnie zrobić kopie zapasową filmu (np. kupionego DVD), ale nie może legalnie wykonać kopii pliku zawierającego ten film na DVD (Digital Millennium Copyright Act).

Sytuacja jest szczególnie tragiczna w dziedzinie publikacji naukowych. Aby dostać kopię (elektroniczną) artykułu który sam napisałem, muszę zapłacić wydawcy średnio \$30, sporo więcej niż za przeciętną książkę w księgarni. W dobie powszechniej dostępności wiadomości gazetowych w Internecie, bariery w dostępie do wiedzy naukowej są ogromne, i stan ten budzi rosnący sprzeciw. Jest to sprzeciw tym bardziej uzasadniony, że praca naukowców jest w dużej części finansowana przez państwo, uczelnie albo przez prywatne fundacje z założeniem, że będą służyły całemu społeczeństwu. Coraz więcej naukowców domaga się publicznej dostępności swojej pracy. Wydawcy tradycyjnych publikacji naukowych próbują obronić się przed tym trendem i zachować stary model oferując publiczną dostępność artykułu za określoną opłatą z góry przy publikacji. Wydawcy argumentują, że potrzebują pieniędzy na opracowanie, skład, itp. Na przykład Elsevier, wydawca wielu czasopism naukowych, wycenia publikację otwartego artykułu na \$3000.

Z drugiej strony, w chwili obecnej autorzy typowo sami formatują swoje materiały (używając prostego procesora tekstu) a recenzenci również nie pobierają (i nie pobierali) opłat za swoją pracę. Powstaje więc coraz więcej publikacji całkowicie elektronicznych, które mają wszystkie cechy publikacji naukowych (przede wszystkim recenzje artykułów przez innych naukowców, proces "peer review"), ale które dają otwarty dostęp do publikowanych artykułów (patrz wykres). Wiele z nich używa popularnych licencji Creative Commons (elektroniczny Biuletyn Instytutu

Piłsudskiego jest wydawany na takiej licencji). Oczywiście wiązać się z taką pracą koszty, ale są one zwykle o wiele mniejsze, i często takie czasopisma są sponsorowane przez uczelnie lub inne organizacje poświęcone nauce.

Liczba otwartych czasopism naukowych
zarejestrowanych w DOAJ

W dobie informacji elektronicznej, kiedy badacz zaczyna (i często kończy) poszukiwanie danych na Google, niedostępne lub trudno dostępne prace (zarówno naukowe jak i inne) są skazane na stopniowe zapomnienie. Najbliższych kilka lat pokaże, czy tradycyjni wydawcy czasopism naukowych potrafią pojąć to zjawisko i się do niego dostosować, czy podzielą los tradycyjnych wydawców encyklopedii (takich jak nieistniejąca już Encarta, Collier czy Britannica).

Poniżej kilka czasopism o tematyce związanej z archiwami, bibliotekami i informacją, wybranych z listy ponad 8 tysięcy czasopism w wielu językach, w tym 142 wydawanych w Polsce. Wraz z krótkim ich opisem podaję tytuły kilku ciekawych artykułów (dostępnych przez kliknięcie w link) aby dać pewien smak tych publikacji.

[D-Lib Magazine](#)

Elektroniczna publikacja skupiona na bibliotekach cyfrowych, z uwzględnieniem nowych

technologii, aplikacji, kontekstu socjalnego i ekonomicznego. Głównym celem publikacji jest szybka i efektywna wymiana informacji dla społeczeństwa bibliotek cyfrowych. Przykładowe artykuły:

[Context and Its Role in the Digital Preservation of Cultural Objects](#) . Artykuł omawia bardzo ważną rolę kontekstu w cyfrowym zachowaniu obiektów kulturalnych

[CORE: Three Access Levels to Underpin Open Access](#) . Autorzy przedstawiają system COncnecting REpositories, jednej z kilku inicjatyw pozwalających na elektroniczną agregację materiałów otwartego dostępu na dużą skalę.

[Georeferencer: Crowdsourced Georeferencing for Map Library Collections](#) . Umieszczanie starych map w nowoczesnej, elektronicznej siatce współrzędnych jest podstawą ich pełnego udostępnienia. Autorzy omawiają podejścia i narzędzia do wykonania takiego zadania.

[Conservation Science in Cultural Heritage](#)

Międzynarodowa publikacja, kontynuuje “Quaderni di Scienza della Conservazione”, dostarcza wolnego dostępu do artykułów naukowych w oparciu o licencje Creative Commons. Tematy artykułów obejmują szeroko pojętą konserwację i ochronę dóbr kultury, w tym książek, dokumentów, dzieł sztuki i innych (abstrakty w pięciu językach)

[Biodeterioration and Chemical Conservation of Bhimkichak Temple, Malhar, Chhattisgarh, India](#) . Kamień jako materiał budowlany, traktowany jako najtrwalszy materiał, podlega również rozkładowi na skutek działania filmów bakteryjnych. Artykuł analizuje rozpad kamienia spowodowany procesami bakteryjnymi i możliwości jego powstrzymania.

[AlmaDL Journals: Quality Services for Open Access Scientific Publications at the University of Bologna](#) . Artykuł ilustruje serwis Otwartego Dostępu czasopism naukowych na uniwersytecie w Bolonii, dyskutując tezę, że tradycyjny model komunikacji naukowej nie jest już w stanie spełnić oczekiwań naukowców i badaczy w zakresie dostępu do i dzielenia się informacją naukową.

[Biuletyn EBIB](#)

Biuletyn EBIB jest czasopismem fachowym w języku polskim dla bibliotekarzy, założonym przez wolontariuszy w roku 1998. Wychodzi tylko w postaci elektronicznej od kwietnia 1999 roku w modelu open access (swobodnego dostępu do treści).

[Globalne narzędzia, lokalna komunikacja](#) . Wykorzystanie witryn WWW, serwisów społecznościowych oraz ankiet on-line w pracy bibliotekarza. Przedstawiono wyzwania i korzyści związane z wykorzystywaniem tych narzędzi w budowaniu pozytywnego wizerunku instytucji, komunikacji z użytkownikami oraz w badaniu ich potrzeb.

[Repozytoria surowych danych — dlaczego biblioteki powinny je znać?](#) Surowe dane naukowe, zebrane przez autorytatywne organizacje są ogromnie ważne w dzisiejszej nauce. Chodzi głównie o bazy danych zbieranych przez różne ośrodki lub badaczy, ale dotyczące tego samego obiektu - przykładowo dane genomu ludzkiego, dane klimatyczne, zdjęcia satelitarne itp. Wyzwania związane z zbieraniem i przechowywaniem takich danych są inne od artykułów naukowych. Artykuł przedstawia nowe formy gromadzenia i opracowywania surowych danych powstających w wynikach procesów badawczych, które są dość znane w świecie, ale nie praktykowane w Polsce.

[Chmury, chmury, chmury...](#) Autor nie zajmuje się zjawiskami atmosferycznymi a użyciem rozproszonych zasobów zarówno do przechowywania jak i obróbki informacji. Szczególne miejsce ma w artykule zastosowania chmury w bibliotekach, klasycznych i cyfrowych.

[Archive](#)

Skupia się na teorii i wykorzystaniu praktycznym archiwów i kolekcji specjalnych w szkolnictwie wyższym. Wysiłek digitalizacji małych i dużych kolekcji uwalnia archiwa od limitów klasycznych instytucji (brick and mortar) przynosząc bogactwo tekstów i obiektów w obieg wirtualny.

[Digitizing Large-Format Architectural Plans](#) . Problemy i logistyka digitalizacji materiałów o dużym formacie: starych planów architektonicznych.

[History Lab: Combining Service Learning, Research Methods, and Digital Archives](#) . Studium pracy studenta w Laboratorium Historii Cleveland State Community College

[Evidence Based Library and Information Practice](#)

Otwarty, recenzowany kwartalnik, forum dla bibliotekarzy i informatyków, publikuje oryginalne prace z zakresu praktyki bibliotecznej i informatycznej opartej o dowody.

[Mining the Cultural Evidence: Situating Planning and Leadership within the Academic Library Culture](#) . W tej pracy autorzy badali kulturę organizacyjną w dwóch bibliotekach akademickich w celu zaproponowania strategii dla inicjatyw rozwoju, planowania i przywództwa.

[Digital Images in Teaching and Learning at York University: Are the Libraries Meeting the Needs of Faculty Members in Fine Arts?](#) W oparciu o kwestionariusze, wywiady z nauczycielami oraz statystyki użycia, autorzy analizują przydatność licencjonowanych, zamkniętych materiałów źródłowych w nauczaniu w sztuk pięknych. Wyniki wskazują, że zamknięte bazy danych obrazów są używane w małym stopniu, gdyż stanowią zarówno pedagogiczne jak i technologiczne wyzwania dla nauczających, którzy w przeważającej liczbie przypadków korzystają z wyszukiwarki obrazów Google.

[First Monday](#)

Jedna z pierwszych otwartych publikacji naukowych o Internecie, działająca od 1996 roku.

[Online onslaught: Internet-based methods for attacking and defending citizens' organisations](#) . W miarę wzrostu znaczenia portali internetowych organizacji, rośnie ich wrażliwość na ataki online podważające ich wiarygodność, odstrasżające członków czy podkopujące ich działalność. Na przykładzie australijskiej debaty o szczepionkach dyskutowane są metody ataków i metody przed nimi obrony.

[Legitymacy and efficacy: The blackout of Wikipedia.](#) Symbolem skutecznego protestu

przeciwko SOPA było zaciemnienie Wikipedii na jeden dzień. Artykuł dyskutuje dynamikę która prowadziła do tego zaciemnienia i skupia się nad miejscem prawowitości i autorytetu w kontekście tej debaty.

[The effectiveness of crowdsourcing public participation in a planning context](#) . Artykuł omawia efektywność crowdsourcing w procesach publicznego wkładu w proces planowania miejskiego.

[Journal of Digital Information](#)

Od roku 1997 publikuje artykuły o użyciu, prezentacji i zarządzaniu informacją w środowiskach cyfrowych. Obejmuje tematy związane z bibliotekami cyfrowymi, systemami hipertekstowymi i hypermedialnymi, repozytoriami cyfrowymi itp.

[Chempound - a Web 2.0-inspired repository for physical science data](#) . Potrzeba uchwycenia i udostępniania danych naukowych jest postrzegana jako krytyczna, ale wciąż większość danych naukowych nie jest opublikowana. Autorzy omawiają Chempound, repozytorium nowej generacji, oparte o RDF, które może przechowywać dane dowolnego obiektu w chemii który da się wyrazić w CML. (RDF jest to uniwersalny język opisu zasobów, a CML to język opisu obiektów chemicznych, oba wyrażone w XML)

[Document Viewers for Non-Born-Digital Files in Dspace](#) . Coraz więcej instytucji odczuwa potrzebę przyjaznych użytkownikowi portali do pokazywania zawartości w postaci cyfrowej, a DSpace jest preferowanym oprogramowaniem do opracowywania zasobów cyfrowych. Artykuł omawia kilka przeglądark (dokument viewers) które, korzystając z danych DSpace, w efektywny sposób dostarczają użytkownikowi informacje przechowywane w tej instytucji (w Instytucie Piłsudskiego używamy przeglądarki zbudowanej przez 3W Serwisy Informacyjne w Gliwicach)

[Information Technology and Libraries](#)

Publikuje artykuły związane w wszelkimi aspektami informatyki w różnego rodzaju bibliotekach. Tematy obejmują automatyzację, biblioteki cyfrowe, metadane, narzędzia odkrywania informacji, chmury, otwarte dane i wiele innych.

[A File Storage Service on a Cloud Computing Environment for Digital Libraries](#) . Autorzy opisują budowę serwisu plików opartego o hybrydowe rozwiązanie chmury prywatnej i publicznej. Budując system w którym partycypuje zarówno chmura prywatna, zbudowana ze standartowych, tanich komputerów, jak i chmura publiczna, autorzy doszli do wniosku, że takie rozwiązanie może dać maksimum zabezpieczenia zachowując jednocześnie bezpieczeństwo wrażliwych danych.

[Examining Attributes of Open Standard File Formats for Long-term Preservation and Open Access](#) . W artykule autorzy omawiają formaty plików w otwartych standartach, ich zastosowanie do przechowywania archiwalnego oraz do prezentacji bieżącej, jak również strategię długowieczności danych.

[METS as an 'Intermediary' Schema for a Digital Library of Complex Scientific Multimedia](#) . Artykuł omawia dwa standardy które mogą mieć zastosowanie do dostarczania złożonych, multimedialnych danych naukowych: METS (Metadata Encoding and Transmission Standard) - system hierarchiczny i FCM (Fedora Content Model) - system względnie płaski (o systemach płaskich i hierarchicznych czytaj w

[blogu](#)

). Na przykładach eksperymentów w biologii autorzy argumentują, że można użyć obu standardów, zachowując zalety jednego i drugiego, i stosując METS jako schemat pośredni.

Czytaj więcej

- [DOAJ](#) - informator publikacji otwartego dostępu a całym świecie
- [Przegląd otwartego dostępu](#) - artykuł autorstwa Petera Subera.
- [OAD](#) - przewodnik po otwartym dostępie (Simmons College, Boston)

Marek Zieliński

Artykuł ukazał się 25 stycznia 2013 w *Blogu archiwistów i bibliotekarzy Instytutu Piłsudskiego*.
Uzupełniony 26 lutego 2014.

Może Cię też zainteresować:

Wpisany przez Marek Zieliński

poniedziałek, 07 lipca 2014 00:00 - Poprawiony niedziela, 15 czerwca 2014 22:02

- [Tydzień praw autorskich](#)
- [Projekty digitalizacji](#)